

האם ניתן ללמוד אתיקה מצפייה בטלוויזיה? שימוש בתכניות טלוויזיה להוראת אתיקה בפיזיותרפיה

זהבה דוידוב PT, MA

החוג לפיזיותרפיה, אוניברסיטת חיפה
zdavidow@research.haifa.ac.il

תקציר

מאמר זה עוסק בהוראת אתיקה רפואית באמצעות צפייה בקטעים מסדרות דרמה רפואיות. השיטה מופעלת בחוג לפיזיותרפיה באוניברסיטת חיפה בהוראת סטודנטים ובמסגרת קורס הכשרת מדריכים קליניים. בשיטה זו מקרינים סרטון ערוך שלקוח מתוך תכנית טלוויזיה, במשך כ-20-10 דקות ובו מוצגת סוגיה או דילמה האתית. המשתתפים מתבקשים תחילה לענות על שאלות בנוגע למקרה ולאחר מכן לנתח את הדילמה במסגרת קבוצה ולדון בה. לסיום המשתתפים מוזמנים להציע פתרונות ולבדוק כיצד הקוד האתי של הפיזיותרפיה בא לידי ביטוי במקרה. השיטה מעודדת מעורבות פעילה באספקטים שונים של ניתוח דילמה, ומאפשרת למשתתפים להכיר מערכות ערכים שונות.

מילות מפתח: אתיקה, הוראה, סטודנטים, מדריכים קליניים, קוד אתי של הפיזיותרפיה

הקדמה

הוראת אתיקה בחוגי הפיזיותרפיה נעשית בדרכים שונות. באוניברסיטת חיפה, הסטודנטים לומדים התנהגות אתית מקצועית והתמודדות עם סוגיות אתיות בקורסים שונים ובהתנסויות הקליניות במהלך ארבע שנות לימודיהם. כיוון שבשטח המדריכים הקליניים הם החונכים (mentors) של הסטודנטים ומשמשים להם דוגמה אישית, חשוב מאוד שיהיה להם הידע והמיזמוניות כדי להתמודד עם סיטואציות אתיות בשטח. נוסף על כך, כל הפיזיותרפיסטים חווים דילמות אתיות בעבודתם היום-יומית ולעתים מרגישים שחסרים להם הכלים להתמודד איתן, ולפעמים אף להבין מהי הדילמה או אם זו דילמה כלל.

אחת השיטות שנמצאה כיעילה להוראת אתיקה בקרב סטודנטים, מדריכים קליניים ופיזיותרפיסטים היא ניתוח של קטעים מפרקים מתוך סדרות דרמה רפואיות המציגים דילמה או סוגיה אתית ברפואה. בניגוד לשיטת הלימוד

הפרונטאלית, שיטה זו מבוססת על הצגת מקרים אותנטיים, דיון בהם והבנת עקרונות אתיים דרכם.

השימוש בסדרות דרמה טלוויזיוניות להוראת אתיקה ברפואה ובמקצועות הבריאות מתרחב בשנים האחרונות בעולם. לפי Hirt וחב' (2013)¹, אנשי חינוך בבתי-ספר לרפואה, מתחילים להכיר בפוטנציאל הטמון במדיה הרפואית. מרצים בביו-אתיקה משלבים חומר מסדרות טלוויזיה פופולאריות בהוראת רפואה ואתיקה. לדוגמא, בסדרות הדרמה "האוס" (House) ו"אנטומיה של גרי" (Grey's Anatomy) קיימות סצנות המתאימות ביותר להוראת אתיקה, ובסדרות "אי-אר" (ER), ו"סקרבים" (Scrubs) קיימות דוגמאות רבות הממחישות טיפול במצבים רפואיים.¹ צפייה בסדרות דרמה רפואיות פופולאריות, מעניינות ומרתקות, מאפשרת לסטודנטים להיחשף למידע רלוונטי וחשוב. לפיכך, תכניות אלה יכולות לשמש כלי חינוכי מצוין להוראת אתיקה ברפואה.²

שימוש בתכניות טלוויזיה לזיהוי ולניתוח דילמות אתיות

בשיטה זו לוקחים דילמה או סוגיה אתית מתוך אחד מפרקי הסדרה, עורכים אותה לקטע קצר של כ-10-20 דקות ומציגים אותו לפני המשתתפים. המשתתפים מתבקשים לנתח, במסגרת דיון קבוצתי, את הדילמה או הסוגיה, להציע פתרונות, ולבדוק כיצד הקוד האתי של הפיזיותרפיה נוגע למקרה הנדון.

במקרה של דילמה אתית: מציגים למשתתפים תחילה את החלק הראשון של סיטואציה קלינית, אשר מוצגת בו הדילמה. כל משתתף - סטודנט, פיזיותרפיסט או מדריך קליני - מציין לעצמו כיצד היה נוהג בסיטואציה הנדונה. בהמשך, דנים בקבוצות על הפתרונות האפשריים, ולבסוף מקרינים את סופו של המקרה, אשר בו מוצג הפתרון לסוגיה על-פי התכנית.

לדוגמה: מקרינים סצנה מפרק בסדרת הטלוויזיה ER, שבה נער בן 14 מובא לחדר המיון ומאובחן לראשונה כחולה סוכרת. אביו של הילד מתחנן בפני הרופא, ד"ר קארטר, שישנה את האבחנה בתיק הרפואי משום שהוא החליף לאחרונה מקום

לעומק את "חוק זכויות החולה", את משמעות העקרונות בקוד האתי וכן את ההבדלים בין העקרונות.

משובי המשתתפים על שיטת הלימוד

המשתתפים התבקשו למלא משובים לגבי שיטת הלימוד (נספח). כל המשתתפים דיווחו בחיוב על שיטת הלימוד.

להלן חלק מהערותיהם:

"צורה חווייתית אשר מעבירה את המסר בצורה מעניינת ופחות יבשה מאשר לקרוא סתם את הקוד". "הצפייה בקטעים נתנה דוגמה חיה לנקודות בקוד, דוגמאות לדברים שיכולים להתרחש בזמן ההתנסות". "הצפייה בווידיאו הייתה טובה משום שניתן להבין יותר על ידי ראייה של תגובות האנשים (הבעות פנים וגוף, דרך התבטאות, טון דיבור ונימה), וכך ניתן יותר להפנים הרגשה של מטופל ומטפל".

משובי המשתתפים עלו בקנה אחד עם תחושות סטודנטים בעולם לגבי שיטת הוראה זו. לדעת Spike (2008),³ סדרות טלוויזיה מיטיבות לשקף מצבי-אמת יותר מאשר דוגמאות בכתב שבהן נעשה שימוש בהוראה פרונטאלית בתחום הביו-אתיקה. הסיבה לכך היא ששחקן מקצועי המגלם דמות המוכרת לצופים מצליח לבטא את המורכבות שבמקרה אתי טוב יותר מכפי שעושה זאת תיאור בכתב של מקרה.³ סטודנטים במקצועות הרפואה חשים קרבה לדמויות המוצגות בתכניות בגלל דמיון באורח החיים ובגלל הזדהות עם תחושות החרדה והאי-ודאות המתעוררות כאשר הם נדרשים לתפקד במצבים קליניים מורכבים או להתמודד עם דילמות אתיות.⁴

לסיכום, סטודנטים, פיזיותרפיסטים ומדריכים קליניים לומדים בצורה חווייתית יותר, ומבינים סוגיות אתיות בצורה ברורה יותר על-ידי צפייה בתכניות טלוויזיה, דיונים בקבוצות וניתוח מקרים אתיים מוחשיים. שיטת הוראה המבוססת על צפייה בתכניות טלוויזיה מעוררת עניין רב בנושא האתיקה, מעודדת מעורבות פעילה בניתוח דילמות, ומאפשרת למשתתפים להכיר מערכות ערכים שונות. שיטת לימוד זו מעניינת, יעילה ומהנה, וניתן להשתמש בה להוראת אתיקה בחוגי הפיזיותרפיה, בקורסי אתיקה ובמקומות העבודה - בישיבות הצוות.

בעתיד מומלץ לבדוק את התועלת הנובעת משיטת לימוד באמצעות שימוש בקטעי תכניות טלוויזיה בהשוואה להוראה פרונטלית, וכן את מידת ההטמעה של הכלים שנרכשו בשיטת הלימוד המוצעת בעת התמודדות עם דילמות אתיות בשטח.

עבודה, וכרגע אין לו ביטוח רפואי. הוא אינו רוצה שבתיק הרפואי של הילד תירשם אבחנה של מחלה כרונית לפני שהביטוח הרפואי ייכנס לתוקף. האב מבטיח שייקח את הילד לרופא בעוד שלושה חודשים, אחרי שכיסוי הביטוח ייכנס לתוקף, ועד אז הוא יטפל במחלת הסוכרת של הילד. אחרי התלבטות רבה, הרופא תולש את הדף מן התיק הרפואי, ורושם אבחנה חדשה, אחרת.

לאחר צפייה בקטע הזה של הסרטון, כל משתתף עונה בכתב על השאלות הבאות:

- מה היית עושה אילו אתה היית הרופא?
- האם זו דילמה אתית?
- אם כן, מה הייתה הדילמה?
- אילו עקרונות אתיים עולים במקרה זה?

לאחר שכל משתתף ענה על השאלות בעצמו, נחלקים לקבוצות של שלושה - ארבעה אנשים ודנים בתשובות לשאלות. ניתוח הדילמה בקבוצות מאפשר למשתתפים לשמוע דעות שונות, ונותן למשתתפים הזדמנות לבחון את מערכת הערכים שלהם. לאחר שהמשתתפים דנו במקרה בקבוצות, והציגו את ההחלטות שלהם לפני הכיתה, מקרינים את סופו של המקרה על פי התכנית. למשל, במקרה הנידון, הנער בן ה-14 מובא שוב למיון, חמישה חודשים לאחר מכן, אך הפעם באמבולנס כשהוא בקומה סוכרתית. ד"ר קארטר שואל את האב מה קרה, שכן הוא הבטיח שייקח את הילד לטיפול ברגע שהביטוח ייכנס לתוקף ושהילד יקבל טיפול, והאב משיב לו: "אתה לא אמרת לי שהמצב של הבן שלי יכול להיות כל-כך חמור!"

שימוש בתכניות טלוויזיה להכרת הקוד האתי של הפיזיותרפיה בישראל וחוק זכויות החולה:

על מנת להכיר את הקוד האתי ואת חוק זכויות החולה, מקרינים קטע ערוך מסדרת טלוויזיה המציג התמודדות עם עקרונות אתיים כמו "סודיות רפואית", "פרטיות החולה", "התנהגות לא מקצועית" וכו'. לאחר צפייה בקטעים, המשתתפים מתחלקים לקבוצות של ארבעה-חמישה איש, ומקבלים לידיהם טופס עם עקרונות הקוד האתי וטופס עם תמצית "חוק זכויות החולה". לגבי כל אחד מן העקרונות, המשתתפים מתבקשים לסמן אם העיקרון בא לידי ביטוי בקטע שראו. תוך כדי דיון על כל קטע, המשתתפים מכירים

Can You Learn Ethics by Watching TV? The Use of TV Shows in Teaching Ethics in Physical Therapy

Zahava Davidow, PT, MA, University of Haifa

Abstract

This article deals with teaching medical ethics by watching sections of medical dramas. The method is used in the Department of Physical Therapy at the University of Haifa in teaching ethics to students and clinical instructors. In this method a 10-20 minute edited video clip from a TV show that contains an ethical dilemma or issue is presented. First, participants are asked to answer questions about the case and then analyze the dilemma in groups and discuss it. Finally participants are invited to propose solutions and to examine how the Physical Therapy code of ethics is reflected in the case. This teaching method encourages active involvement in different aspects of analyzing a dilemma, and allows participants to learn about different value systems.

Key words: ethics, teaching, students, clinical instructors, Physical Therapy code of ethics

מקורות:

1. Hirt C, Wong K, Erichsen S, White JS. Medical Dramas on Television: A brief guide for educators. *Medical Teacher* 2013;35(3):237-42.
2. Weaver R, Wilson I. Australian medical students' perceptions of professionalism and ethics in medical television programs. *BMC Medical Education* 2011; 29(11):50. doi:10.1186/1472-6920-11-50.
3. Spike J. Television viewing and ethical reasoning: why watching scrubs does a better job than most bioethics classes. *The American Journal of Bioethics* 2008;8(12):11-3.
4. White GB. Capturing the ethics education value of television medical dramas. *The American Journal of Bioethic* 2008;8(12):13-4.

נספח

משובי המשתתפים על לימוד דרך צפייה בתוכניות טלוויזיה

משוב על תרגיל אתיקה - צפייה בקטע וידיאו

מה דעתך על הכרת הקוד האתי של הפיזיותרפיה בישראל + הנספח לקוד, באופן שנעשה (צפייה בקטע וידיאו, דיון בקבוצות, וסימון העקרונות האתיים על הטופס)?

זהבה דוידוב - אוניברסיטת חיפה